

MICHAŁ WOJEWODA

Uniwersytet Łódzki

ZASADA OGRANICZONEJ JAWNOŚCI REJESTRU STANU CYWILNEGO A UZYSKIWANIE ODPISÓW AKTÓW STANU CYWILNEGO PRZEZ POWINOWATYCH

1. WSTĘP

Przedmiotem rozważań w niniejszym opracowaniu jest ustalenie zasad uzyskiwania odpisów aktów stanu cywilnego, dotyczących określonej osoby fizycznej, przez podmioty pozostające z tą osobą w relacji powinowactwa. Kwestia ta wiąże się ściśle z zasadą ograniczonej jawności rejestru stanu cywilnego, zaliczanej do podstawowych, technicznych zasad rządzących systemem rejestracji stanu cywilnego w Polsce¹.

Zwrócenie uwagi na sytuację powinowatych wynika z obserwacji praktyki urzędów stanu cywilnego. Okazuje się, że wnioski o wydanie z rejestru określonych dokumentów stanu cywilnego dotyczących powinowatego są stosunkowo częste. Przykładem mogą być starania pasierba o uzyskanie aktu zgonu macochy lub ojczyma po ich śmierci, czy też starania zięcia lub synowej o uzyskanie aktu zgonu teściowej albo teścia. Wnioskodawcy ubiegają się o odpisy aktów w różnych celach. Najczęściej chodzi o załatwienie formalności pogrzebowych lub spraw spadkowych po osobie zmarłej. Można jednak podać także inne

¹ Por. J. LITWIN, *Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz*, Warszawa 1961, s. 23.

przykłady, o których będzie mowa w dalszej części rozważań. Należy pamiętać, że odpis aktu stanu cywilnego jest często jedynym dokumentem, na który można się powołać, aby wykazać daną okoliczność o znaczeniu prawnym (np. śmierć spadkodawcy). Wynika to z zasady wyłączności dowodowej aktów stanu cywilnego, którą statuuje art. 3 ustawy z 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego².

W naszym społeczeństwie powinowactwo jest niejednokrotnie źródłem silnej więzi – nie tylko prawnej, lecz także faktycznej – analogicznej do innych więzi rodzinnych³. Tymczasem, gdy chodzi o Prawo o aktach stanu cywilnego, to inaczej niż w przypadku krewnych, przepisy nie regulują wprost legitymacji powinowatych w kontekście dostępu do danych zawartych w rejestrze. Możliwość uzyskania odpisu aktu jest tu oceniana na zasadach ogólnych i wiąże się z koniecznością spełnienia dodatkowej przesłanki, niedotyczącej bliskich krewnych. Polega ona na wykazaniu interesu prawnego w otrzymaniu danego dokumentu (art. 45 ust. 1 p.a.s.c.). Rygorystyczna wykładnia tej przesłanki przez urzędników stanu cywilnego i traktowanie powinowatych jak każdej innej osoby „obcej” stanowi przeszkodę, która jest negatywnie oceniana przez zainteresowanych, gdyż utrudnia uzyskanie odpisu aktu. Warto zatem podjąć próbę ustalenia, czy istnieją podstawy, aby powinowatych traktować jednak w łagodniejszy sposób niż innych „postronnych” wnioskodawców.

Rozważania służące analizie wskazanego zagadnienia zostaną przeprowadzone na odpowiednio szerokim tle. W ramach wprowadzenia będzie zaprezentowana sama zasada ograniczonej jawności rejestru stanu cywilnego, w tym przede wszystkim reguły dotyczące uzyskiwania z rejestru określonych dokumentów przez różne grupy podmiotów. Uwzględniona zostanie obowiązująca od niedawna nowelizacja Prawa o aktach stanu cywilnego, w ramach której przewidziano możliwość uzyskania odpisu aktu stanu cywilnego bezpośrednio z rejestru

² Tekst jedn. Dz. U. z 2020 r. poz. 463, dalej: p.a.s.c.

³ Naturalnie nie jest to zasada bezwzględna. W niektórych przypadkach istnienie więzi powinowactwa może być przyjmowane przez samych zainteresowanych obojętnie lub nawet z dezaprobatą; por. Z. JANCEWICZ, *Skutki prawne powinowactwa w prawie polskim*, Lublin 2018, s. 110 i powołana tam literatura.

(z pominięciem urzędu stanu cywilnego) za pomocą specjalnej usługi elektronicznej⁴. Omówione będzie także ustawowe pojęcie powinowactwa. Rozbudowane rozważania wstępne mają przygotować grunt w celu ustalenia, czy powinowaci – odnośnie do możliwości uzyskiwania odpisów aktów stanu cywilnego – zasługują na większe zaufanie niż inni wnioskodawcy, niepowiązani żadnym węzłem rodzinnym z osobą, której dany akt dotyczy.

2. OGRANICZONA JAWNOŚĆ REJESTRU STANU CYWILNEGO

Zasada ograniczonej jawności formalnej rejestru jest silnie zakorzeniona w prawie polskim. Można mówić o jej dwóch podstawowych aspektach. Z jednej strony obejmuje ona ograniczenia dotyczące dostępu do rejestru w kontekście jego prowadzenia, dokonywania wpisów oraz podglądu zamieszczonych w nim danych⁵. Z drugiej zaś strony, istotą powołanej zasady jest ograniczenie katalogu podmiotów, które są uprawnione do otrzymania odpisów aktów stanu cywilnego oraz zaświadczeń dotyczących wpisów dokonanych w rejestrze⁶.

Szczegółowe ramy ustawowe zasady ograniczonej jawności formalnej rejestru podlegały, na przestrzeni czasu, określonym modyfikacjom. Co ciekawe, restrykcje w dostępie do danych z zakresu stanu cywilnego pojawiły się dopiero na pewnym etapie rozwoju systemu powszechnej (świeckiej) rejestracji stanu cywilnego. Jeszcze bowiem w okresie międzywojennym, kiedy na terytorium Rzeczypospolitej obowiązywały przepisy dzielnicowe, co do zasady zakładano nieograniczoną jawność

⁴ Nowelizacja dokonała się w ramach ustawy z 16 października 2019 r. o zmianie ustawy o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 2294).

⁵ W tym sensie mówi się niekiedy o odrębnej zasadzie „dostępności” rejestru dla określonych podmiotów publicznych; por. K. TOMASZEWSKA, *Zasada pełnej i ograniczonej dostępności do CRASC*, «Przegląd Prawa Publicznego» 2/2018, s. 11.

⁶ Z. DUNIEWSKA, M. LEWICKI, [w:] *Prawo administracyjne materialne*, red. Z. DUNIEWSKA, B. JAWORSKA-DĘBSKA, E. OLEJNICZAK-SZAŁOWSKA, M. STAHL, Warszawa 2016, s. 185.

ksiąg stanu cywilnego⁷. Jednak już w pierwszym polskim akcie normatywnym poświęconym analizowanej problematyce, jakim był dekret Prawo o aktach stanu cywilnego z 1945 r.⁸, przyjęto bardziej surowe podejście. Wprawdzie, zgodnie z art. 37 dekretu, każdy mógł się domagać wydania mu wyciągu lub odpisu skróconego aktu stanu cywilnego (czyli dokumentów, które zawierały podstawowe informacje o osobie⁹), ale w odniesieniu do odpisów zupełnych pojawiło się istotne ograniczenie. Artykuł 38 ust. 1 p.a.s.c. z 1945 r. stanowił, że: „Odpis zupełny aktu stanu cywilnego wydaje się tylko na żądanie osoby, której stan cywilny został w akcie stwierdzony, jej wstępnego, zstępnego, małżonka lub przedstawiciela ustawowego albo na podstawie zezwolenia sądu”. W ust. 2 znajdowało się natomiast zastrzeżenie, że za zgodą uprawnionego organu można „wyjątkowo zezwolić na wydanie odpisu zupełnego innej osobie, która udowodni, że ma w tym interes prawny”.

Prawo o aktach stanu cywilnego z 1955 r.¹⁰ poszło jeszcze dalej, bo w odniesieniu do osób postronnych odpowiedniego uzasadnienia wymagało już także wydanie wyciągu lub odpisu skróconego. Co do odpisów zupełnych natomiast, nadal potrzebna była zgoda organu nadzoru (art. 71 p.a.s.c. z 1955 r.).

Gdy chodzi o kolejną ustawę Prawo o aktach stanu cywilnego z 1986 r.¹¹, to przyjęła ona jednolite ujęcie w odniesieniu do odpisów zupełnych i skróconych (ustawa nie przewidywała wydawania wyciągów). Artykuł 83 ust. 1 stanowił, że odpis aktu stanu cywilnego można było uzyskać „na wniosek sądu lub innego organu państwowego, osoby, której stan cywilny został w akcie stwierdzony, jej wstępnego, zstępnego, rodzeństwa, małżonka lub przedstawiciela ustawowego”. Jak widać, utrzymano uprzywilejowanie osób najbliższych, w taki sam sposób traktując też organy państwowe. Gdy zaś chodzi o inne podmioty „prywatne”, to zgodnie z art. 83 ust. 2 p.a.s.c. z 1986 r. musiały one każdorazowo wykazać interes prawny w uzyskaniu odpisu. Zniesiono natomiast występujący

⁷ J. LITWIN, *Prawo...*, s. 577.

⁸ Dekret z 25 września 1945 r., Dz. U. Nr 48, poz. 272; dalej: p.a.s.c. z 1945 r.

⁹ Odnośnie do treści wyciągu oraz odpisu skróconego, por. art. 39 p.a.s.c. z 1945 r.

¹⁰ Dekret z 8 czerwca 1955 r., Dz. U. Nr 25, poz. 151; dalej: p.a.s.c. z 1955 r.

¹¹ Ustawa z 29 września 1986 r., Dz. U. Nr 36, poz. 180; dalej: p.a.s.c. z 1986 r.

dotąd obowiązek uzyskania przez te osoby zgody organu nadzoru na wydanie odpisu zupełnego¹².

Jak pisał Józef Litwin – komentując, krótko po wojnie, potrzebę ograniczenia jawności aktów stanu cywilnego – „póki istnieje znamię ‘złego urodzenia’ (a musimy liczyć się z realiami życia), póty należy uniemożliwiać niepowołanym plotkarzom, intrygantom, a nieraz i szantażystom penetrację ksiąg tej najbardziej podstawowej z ewidencji obywatelskich, jaką są księgi stanu cywilnego”¹³. Obecnie, jak się wydaje, sygnalizowane przez autora kwestie obyczajowe schodzą na plan dalszy. Ograniczenia jawności rejestru stanu cywilnego są jednak utrzymywane¹⁴. Co więcej, nabierają dziś szczególnego znaczenia, a to w związku z rygorystycznymi unormowaniami dotyczącymi ochrony danych osobowych¹⁵.

W aktualnym stanie prawnym regulację dotyczącą ograniczonej jawności rejestru można znaleźć w przepisach Prawa o aktach stanu cywilnego z 2014 r. Jak stanowi art. 5 ust. 1 i 2 p.a.s.c., rejestr stanu cywilnego jest prowadzony w systemie teleinformatycznym, a jego utrzymanie i rozwój zapewnia minister właściwy do spraw informatyzacji, czyniąc to w celu realizacji zadań określonych w ustawie. Gdy chodzi o bezpośredni dostęp do rejestru, to – zgodnie z art. 5 ust. 6 p.a.s.c. – posiadają go tylko ściśle określone podmioty, do których należą kierownik urzędu stanu cywilnego, zastępca kierownika USC, wojewoda, minister właściwy do spraw wewnętrznych oraz minister właściwy do spraw informatyzacji. Także tutaj powraca zastrzeżenie, że dostęp do

¹² K. GONDOREK, A. USTOWSKA, *Prawo o aktach stanu cywilnego z komentarzem*, Warszawa 1991, komentarz do art. 83 p.a.s.c. z 1986 r., pkt 1, s. 334-335.

¹³ J. LITWIN, *Jawność formalna ksiąg wieczystych i innych ksiąg publicznych w prawie polskim*, «Demokratyczny Przegląd Prawniczy» 5/1947, s. 31.

¹⁴ Por. P. KASPRZYK, *Wydawanie odpisów aktów stanu cywilnego i zaświadczeń w nowej ustawie – Prawo o aktach stanu cywilnego*, «Metryka» 2/2015, s. 113.

¹⁵ Por. rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 2016/679 z 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (Dz. Urz. UE L 119 z 2016 r., s. 1 i n.) oraz odpowiednie akty prawa krajowego, w tym ustawa z 10 maja 2018 r. o ochronie danych osobowych (tekst jedn. Dz. U. z 2019 r. poz. 1781).

rejstru jest zapewniany w celu realizacji zadań określonych w ustawie¹⁶. Dodatkowo, zgodnie z brzmieniem nowego art. 5a p.a.s.c., dane z rejestru stanu cywilnego minister właściwy do spraw informatyzacji udostępnia określonym agencjom i służbom w zakresie niezbędnym do realizacji ich ustawowych zadań.

Gdy chodzi natomiast o zasady uzyskiwania z rejestru odpisów aktów stanu cywilnego oraz innych zaświadczeń, to kwestię tę reguluje art. 45 p.a.s.c. Pierwotne brzmienie przepisu stanowiło w dużej mierze kontynuację regulacji znanej z ustawy z 1986 r. Przewidziano bowiem, że „odpis akt stanu cywilnego [...] wydaje się osobie, której akt dotyczy, lub jej małżonkowi, wstępnemu, zstępnemu, rodzeństwu, przedstawicielowi ustawowemu, opiekunowi, osobie, która wykaże w tym interes prawny”, a także sądowi i prokuratorowi oraz, pod dodatkowymi warunkami, organizacjom społecznym i organom administracji publicznej.

Po nowelizacji Prawa o aktach stanu cywilnego, która weszła w życie 18 kwietnia 2020 r.¹⁷, dotychczasowa treść przepisu, dotycząca tradycyjnych wniosków o wydanie odpisu aktu, adresowanych do kierownika USC, została oznaczona jako ustęp 1, a do art. 45 p.a.s.c. dodane dalsze ustępy. Przewidują one możliwość uzyskania odpisu bezpośrednio z rejestru przy użyciu specjalnej usługi elektronicznej. Celem wprowadzonej zmiany było ułatwienie obywatelom uzyskania odpisu aktu stanu cywilnego. Obowiązujące wcześniej przepisy wymagały bowiem złożenia wniosku w urzędzie stanu cywilnego. Wprawdzie pod rządami ustawy z 2014 r. wniosek mógł być skierowany do dowolnego kierownika USC¹⁸, w tym także w formie elektronicznej¹⁹, jednak jego rozpatrzenie

¹⁶ Na temat zasady dostępności rejestru dla określonych podmiotów publicznych, posiadających doń wgląd lub dokonujących wpisów, por. uwagi K. TOMASZEWSKIEJ, *op. cit.*, s. 15.

¹⁷ Por. art. 9 w zw. z art. 15 pkt 2 ustawy nowelizującej powołanej w przyp. 4.

¹⁸ Art. 44 ust. 5 p.a.s.c.

¹⁹ Możliwość skorzystania z elektronicznej formy wniosku znajduje podstawę w art. 63 § 1 kodeksu postępowania administracyjnego (tekst jedn. Dz. U. z 2020 r. poz. 256); dalej: k.p.a. Wniosek można złożyć za pośrednictwem Platformy Usług Administracji Publicznej ePUAP, por. <https://epuap.gov.pl/wps/portal/strefa-klienta/katalog-spraw/> (dostęp 28 marca 2020 r.).

wiązało się z określonym czasem oczekiwania²⁰. Autorzy projektu nowelizacji przekonują, że nowe rozwiązanie „ograniczy konieczność wizyty w urzędzie i skróci czas oczekiwania na dokument, co skutkować będzie oszczędnością czasu obywateli”²¹. Możliwość skorzystania ze specjalnej usługi elektronicznej dotyczy jednak niezwykle wąskiego kręgu podmiotów „prywatnych”. Zaliczono do nich osobę, której akt dotyczy, jej małżonka, dzieci oraz rodziców (art. 45 ust. 2 p.a.s.c.). W tym szczególnym trybie mogą oni domagać się zarówno odpisu skróconego, jak zupełnego. Zostaną one wydane w formie elektronicznej i opatrzone kwalifikowaną pieczęcią elektroniczną ministra właściwego do spraw informatyzacji (art. 45 ust. 4 p.a.s.c.). Dodatkowo, gdy chodzi o organy administracji publicznej, to na potrzeby prowadzonych postępowań także one mają możliwość uzyskania skróconego odpisu aktu za pośrednictwem usług sieciowych (art. 45 ust. 3 p.a.s.c.).

Podsumowując uwagi na temat zasady formalnej jawności rejestru stanu cywilnego, należy powiedzieć, że w przypadku podmiotów „prywatnych” (niebędących organami administracyjnymi lub organami wymiaru sprawiedliwości), przesłanki uzyskania określonych dokumentów z rejestru zależą od zaliczenia wnioskodawcy do jednej z dwóch grup. Odnośnie do pierwszej grupy podmiotów przewidziano uprzywilejowanie polegające na tym, że nie muszą one w żaden sposób uzasadniać wniosku o wydanie dokumentu z rejestru. Chodzi tu o samego zainteresowanego (osobę, o której dane chodzi), a także o ograniczony krąg osób najbliższych. Krąg ten wygląda przy tym inaczej, w zależności od tego, czy chodzi o wniosek składany tradycyjnie (do kierownika USC) czy za pomocą nowej usługi elektronicznej. W pierwszym przypadku uprzywilejowanie obejmuje małżonka, wszystkich wstępnych, zstępnych, rodzeństwo i przedstawiciela ustawowego²² (art. 45 ust. 1 p.a.s.c.), natomiast

²⁰ Por. uzasadnienie projektu nowelizacji, Sejm VIII kadencji, druk nr 3789, s. 9, opublikowane na stronie <https://bit.ly/zp2020-4-3> (dostęp 28 marca 2020 r.).

²¹ *Ibidem*, s. 13.

²² Ustawodawca z niezrozumiałych względów odrębnie wymienia jeszcze opiekuna, choć to także przykład przedstawiciela ustawowego (por. art. 155 § 2 k.r.o. w zw. z art. 98 § 1 k.r.o.). Trudno byłoby się bowiem zgodzić z tezą, że przez pojęcie „opiekuna” należy rozumieć także opiekuna faktycznego.

gdy chodzi o uzyskanie odpisu bezpośrednio z rejestru, to mogą się o to ubiegać jedynie małżonek, dzieci i rodzice. W przypadku wszystkich pozostałych osób fizycznych możliwość otrzymania dokumentu wymaga złożenia wniosku do urzędu stanu cywilnego i została ograniczona poprzez wymaganie wykazania interesu prawnego (por. uwagi w dalszej części rozważań).

Dla porządku wypada jeszcze dodać, w odniesieniu do „prywatnych” wnioskodawców każdorazowo musi być spełniona przesłanka fiskalna. Za wydanie z rejestru określonego dokumentu pobierana jest opłata skarbową²³. Gdy chodzi o jej wysokość, to przedstawia się ona odmiennie dla odpisów zupełnych i skróconych²⁴, ale wszyscy zainteresowani są traktowani jednolicie. Nie ma też znaczenia, w jakim trybie składany jest wniosek (art. 45 ust. 1 lub 2 p.a.s.c.).

Z punktu widzenia tematu opracowania istotne jest, że do podmiotów, które mogą uzyskać odpis aktu stanu cywilnego danej osoby fizycznej, bez wykazywania dodatkowych przesłanek, nie zaliczono żadnego z powinowatych. Może to zaskakiwać, gdyż – jak już powiedziano – w polskich realiach relację powinowactwa często charakteryzują bliskie, osobiste więzi. Dotyczy to zwłaszcza stosunków między małżonkiem (ojczymem lub macochą) i dziećmi drugiego małżonka (pasierbami) czy też relacji żony lub męża z rodzicami współmałżonka (teściami). Powiedziano już, że potrzeba uzyskania aktu stanu cywilnego dotyczącego powinowatego w tych typach stosunków nie należy wcale do rzadkości. Należy przy tym pamiętać, że zgodnie z art. 61⁸ § 2 zd. 2 k.r.o. powinowactwo trwa mimo ustania małżeństwa. Ani rozwód, ani śmierć współmałżonka nie powodują zerwania więzi powinowactwa. Takie rozwiązanie ma zresztą silne uzasadnienie społeczne. Niejednokrotnie obserwuje się, że owdowiały małżonek nadal opiekuje się rodzicami

²³ Wysokość opłaty w poszczególnych przypadkach precyzuje załącznik do ustawy z 16 listopada 2006 r. o opłacie skarbowej (tekst jedn. Dz. U. z 2019 r. poz. 1000). Opłatę za wydanie różnego rodzaju zaświadczeń z rejestru stanu cywilnego określono w części II załącznika, pkt 1.

²⁴ Za wydanie odpisu zupełnego należy co do zasady uiścić opłatę w kwocie 33 zł, zaś w przypadku odpisu skróconego jest to kwota 22 zł. Ustawa i załącznik przewidują także określone zwolnienia.

zmarłego męża lub żony. Podobnie macocha lub ojczym często angażują się w załatwianie różnych spraw pasierbów (zwłaszcza w okresie ich małoletniości), zaś pasierbowie po śmierci rodzica naturalnego nierzadko zajmują się macochą lub ojczymem. W związku z tym może się też pojawić potrzeba uzyskania określonych dokumentów z rejestru stanu cywilnego, dotyczących osoby powinowatego.

Kończąc uwagi ogólne na temat ograniczeń jawności rejestru stanu cywilnego, należy dokonać dwóch uzupełniających zastrzeżeń. Po pierwsze, trzeba pamiętać, że w niektórych przypadkach ustawa przewiduje, iż określonym podmiotom wydaje się odpis aktu stanu cywilnego z urzędu. Dotyczy to w szczególności osoby zgłaszającej urodzenie lub zgon (por. art. 46–47 p.a.s.c.), a także osoby, na wniosek której dokonano transkrypcji zagranicznego dokumentu stanu cywilnego (art. 105 ust. 2 p.a.s.c.).

Po wtóre zaś wypada zastrzec, że na analogicznych zasadach, jak te dotyczące odpisów aktów stanu cywilnego, opiera się możliwość uzyskania zaświadczeń o zamieszczonych lub niezamieszczonych w rejestrze stanu cywilnego danych dotyczących określonej osoby. O zaświadczeniach tych stanowi art. 44 ust. 1 pkt 2 p.a.s.c., a przesłanki ich uzyskania reguluje ten sam powoływany już art. 45 ust. 1 p.a.s.c. Prowadzone dalej rozważania znajdują zatem zastosowanie, przynajmniej co do zasady, także do wspomnianych zaświadczeń. Ich znaczenie praktyczne jest jednak znacznie mniejsze. Między innymi z tego względu nie przewiduje się wydawania tych zaświadczeń bezpośrednio z rejestru w trybie art. 45 ust. 2–4 p.a.s.c.

3. POJĘCIE POWINOWACTWA

Przed przejściem do bardziej szczegółowych ustaleń, dotyczących przesłanek uzyskania odpisu aktu stanu cywilnego, dotyczącego osoby, z którą wnioskodawca jest spowinowacony, kilka uwag należy poświęcić samemu pojęciu powinowactwa.

Zgodnie z brzmieniem art. 61⁸ k.r.o. „z małżeństwa wynika powinowactwo między małżonkiem a krewnymi drugiego małżonka. Trwa ono

mimo ustania małżeństwa”. Jak wskazuje w jednym z orzeczeń Naczelny Sąd Administracyjny: „Źródłem powinowactwa w znaczeniu prawnym jest stosunek rodzinny powstały w następstwie zawarcia małżeństwa. Chwilą zaś powstania powinowactwa jest moment zawarcia małżeństwa [...]. Oznacza to wprawdzie przynależność do rodziny poprzez współmałżonka, ale brak jest powiązań z daną osobą więzami krwi”²⁵.

Niemal powszechnie podkreśla się, że między powinowatymi istnieje więź rodzinna²⁶. Nie jest to jednak relacja oparta na tych samych (naturalnych) więzach, co pokrewieństwo. W przypadku powinowactwa jej źródłem jest czynność prawna, jaką jest zawarcie małżeństwa. Co przy tym istotne, choć powinowactwo łączy żonę z krewnymi męża, a także męża z krewnymi żony, to już krewni męża oraz żony nie są ze sobą wzajemnie spowinowaceni. Przykładowo zatem, w przypadku małżonków posiadających dzieci z poprzednich związków, dzieci żony nie pozostają w relacji powinowactwa z dziećmi męża²⁷. Więż ta łączy jedynie ojczyzna z dziećmi jego żony oraz macochę z dziećmi męża.

Mimo stosunkowo wąskiego zakresu powinowactwa, może ono występować zarówno w linii prostej, jak w linii bocznej. Linię i stopień powinowactwa określa się przy tym według linii i stopnia pokrewieństwa (art. 61⁸ § 2 k.r.o.). A zatem dzieci współmałżonka (pasierbowie) są spowinowacane z ojczymem lub macochą w linii prostej i jest to powinowactwo pierwszego stopnia. Tak samo jest w przypadku relacji małżonka z teściami. Natomiast przykładem powinowactwa w linii bocznej (drugiego stopnia) jest stosunek małżonka do rodzeństwa drugiego współmałżonka (szwagra, szwagierki).

Choć powinowactwo z pewnością odgrywa w społeczeństwie mniejszą rolę niż pokrewieństwo (oparte na więzach krwi), to jednak relacja ta zajmuje istotne miejsce w systemie prawa²⁸. Przykładowo, w prawie

²⁵ Wyrok NSA z 4 kwietnia 2008 r., II GSK 474/07.

²⁶ Na temat powinowactwa widzianego jako stosunek rodzinnoprawnny por. Z. JANCEWICZ, *op. cit.*, s. 105 i n.

²⁷ Por. T. SOKOŁOWSKI, J. HABERKO, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. T. SOKOŁOWSKI, H. DOLECKI, Warszawa 2013, uwagi do art. 61⁸ k.r.o., pkt 2.

²⁸ Por. Z. JANCEWICZ, *op. cit.*, s. 40; por. B. TRĘBSKA, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. J. WIERCIAŃSKI, Warszawa 2014, uwagi do art. 61⁸ k.r.o., pkt 5.

rodzinnym może decydować o niemożności zawarcia małżeństwa (art. 14 § 1 k.r.o. – przeszkoda powinowactwa w linii prostej). Może też uzasadniać powstanie ustawowego obowiązku alimentacyjnego (art. 144 k.r.o.). Ponadto powinowaci, którzy przez dłuższy czas sprawowali pieczę nad dzieckiem, mają prawo do kontaktów z nim na analogicznych zasadach, co rodzice (art. 113⁶ k.r.o.). Z kolei w prawie spadkowym warto pamiętać o dziedziczeniu ustawowym pasierbów (art. 934¹ k.c.) oraz o (względnej) niezdatności świadków testamentu, którzy są spowinowaceni w pierwszym lub drugim stopniu z osobą, dla której w testamencie została przewidziana jakakolwiek korzyść (art. 957 k.c.). Powinowactwo wywołuje także istotne skutki procesowe w postępowaniach sądowych i administracyjnych²⁹, zwłaszcza w kontekście prawa do odmowy składania zeznań.

Jak widać, odwołania do powinowactwa pojawiają się w licznych regulacjach. Są one, jak się wydaje, wyrazem przekonania ustawodawcy, że jest to więź na tyle silna, by w różnych przypadkach traktować powinowatych w sposób analogiczny do krewnych. Dotyczy to zwłaszcza powinowactwa pierwszego lub drugiego stopnia. Po dokonaniu tych ustaleń pora podjąć próbę odpowiedzi na pytanie, czy bliski stopień powinowactwa ma jakiegokolwiek znaczenie przy staraniach o uzyskanie odpisu aktu stanu cywilnego, który dotyczy powinowatego.

4. HIPOTEZA ART. 45 P.A.S.C. A POWINOWACTWO

W żadnej z jednostek redakcyjnych art. 45 p.a.s.c. nie pojawia się sformułowanie „powinowaty”. Próżno szukać tam również innych określeń charakterystycznych dla relacji powinowactwa, takich jak „pasierb”, „ojczym”, „macocha”, „teść” lub „teściowa”. Wskazując na uprzywilejowanie pewnych podmiotów w kontekście uzyskania odpisu aktu stanu cywilnego, art. 45 p.a.s.c. odwołuje się wprawdzie do stosunków rodzinnych, ale chodzi tu o relację małżeńską (zarówno ust. 1, jak i 2 wymieniają małżonka), a także o pokrewieństwo (art. 45 ust. 2 stanowi

²⁹ Szeroko na ten temat, Z. JANCEWICZ, *op. cit.*, s. 162 i n.

m.in. o rodzicach i dzieciach). Pewne wątpliwości, przynajmniej *prima facie*, mogą powstać w kontekście użytych w art. 45 ust. 1 p.a.s.c. zwrotów „wstępni” i „zstępni”. Pojęcia te są tradycyjnie kojarzone z krewnymi w linii prostej. Chodzi o linię zstępującą (zstępni, czyli dzieci, wnuki, prawnuki) lub wstępującą (wstępni, czyli rodzice, dziadkowie, pradziadkowie). Brak jednak w tym zakresie definicji legalnej. Pamiętając zaś o dyspozycji art. 61⁸ § 2 k.r.o., który linię powinowactwa nakazuje określać według linii pokrewieństwa, może się pojawić pokusa, aby pojęcia zstępnych i wstępnych odnieść także do powinowatych, obejmując nimi, odpowiednio – pasierbów (linia zstępująca) i teściów (linia wstępująca).

Wykładnia taka nie wydaje się jednak uprawniona. Należy ściśle odróżnić pokrewieństwo od powinowactwa³⁰, przyjmując, że jeżeli ustawodawca posługuje się określeniami „wstępni” i „zstępni”, to dotyczą one wyłącznie krewnych, zaś osoby spowinowaczone pozostają poza zakresem tych pojęć. Oprócz tradycji językowej potwierdzeniem tego stanowiska w ujęciu jurydycznym może być regulacja kodeksu rodzinnego i opiekuńczego dotycząca alimentacji. Należy odnotować, że pojęcia „wstępni” i „zstępni” są używane do określenia obowiązku alimentacyjnego w art. 129 k.r.o., który to przepis – jak wynika z brzmienia art. 129 § 2 k.r.o. – dotyczy wyłącznie krewnych. Obowiązkowi alimentacyjnemu powinowatych poświęcony jest osobny art. 144 k.r.o., który analizowanych określeń nie używa. Nie pojawiają się one także w żadnej innej regulacji, która wprost odnosi się do powinowactwa.

Wszystko to prowadzi do wniosku, że wśród podmiotów uprzywilejowanych, które zgodnie z art. 45 p.a.s.c. mogą się domagać odpisu aktu stanu cywilnego bez wykazania dodatkowych przesłanek, nie została wymieniona żadna z kategorii osób powinowatych. Powinowaci zostali potraktowani inaczej niż małżonek czy bliscy krewni. Uzasadnieniem może być to, że relacja powinowactwa nie jest wystarczająco silna i nie tworzy tak bliskiej więzi jak małżeństwo czy pokrewieństwo. Jednocześnie jednak należy przypomnieć, że w wielu innych przepisach bliskie powinowactwo jest traktowane na równi z pokrewieństwem.

³⁰ Por. G. JĘDREJEK, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2017, uwagi do art. 61⁸ k.r.o., pkt 1.

Sygnalizowano już także, że istnieją rzeczywiste potrzeby praktyczne dotyczące uzyskiwania odpisów aktów stanu cywilnego przez powinowatych. W praktyce USC najczęściej pojawiają się wnioski o wydanie aktu zgonu, na przykład wtedy, gdy wnioskodawca chce załatwić formalności związane z pochówkiem lub gdy sam należy do grona spadkobierców zmarłego (pasierbowie³¹). Inny przykład dotyczy macochy lub ojczyma, którzy załatwiają sprawy urzędowe swych małoletnich pasierbów, a w związku z tym potrzebują odpisu aktu urodzenia dziecka. W grę może wchodzić także potrzeba wykazania powodu absencji w pracy, związanej ze śmiercią powinowatego. Jak wynika z § 15 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z 15 maja 1996 r. w sprawie sposobu usprawiedliwiania nieobecności w pracy oraz udzielania pracownikom zwolnień od pracy³², pracownikowi przysługuje zwolnienie od pracy (z zachowaniem prawa do wynagrodzenia) w związku ze zgonem i pogrzebem pasierba, macochy lub ojczyma (dwa dni), jak również w związku ze zgonem i pogrzebem teściowej lub teścia (jeden dzień). Aby skutecznie powołać się na to uprawnienie, pracownik powinien przedstawić odpis aktu zgonu powinowatego. Jego uzyskanie będzie jednak trudniejsze niż w przypadku małżonka czy bliskich krewnych. Z dotychczasowych wywodów wynika bowiem, że powinowaci są traktowani jak wszystkie inne osoby postronne. Mogą się oni domagać wydania dokumentu z rejestru dopiero po wykazaniu interesu prawnego. W grę wchodzi przy tym wyłącznie tradycyjny tryb uzyskania odpisu aktu, polegający na złożeniu wniosku do wybranego kierownika USC w trybie art. 45 ust. 1 p.a.s.c. Ubieganie się o dokument bezpośrednio z rejestru przy użyciu usługi elektronicznej, udostępnionej przez ministra właściwego do spraw informatyzacji, jest zarezerwowane, jak

³¹ Por. art. 934¹ k.c. Na temat włączenia pasierbów do kręgu spadkobierców ustawowych, co nastąpiło wskutek zmiany Kodeksu cywilnego w 2009 r., por. m.in. W. ŻUKOWSKI, *Projektowana nowelizacja przepisów regulujących dziedziczenie ustawowe*, «Kwartalnik Prawa Prywatnego» 1/2008, s. 268-270, a także W. BORYSIĄK, *Dziedziczenie ustawowe w świetle nowelizacji Kodeksu cywilnego*, «Przegląd Sądowy» 2/2011, s. 54-60.

³² Tekst jedn. Dz. U. z 2014 r. poz. 1632.

wyjaśniono, wyłącznie dla samego zainteresowanego, jego małżonka, dzieci i rodziców (art. 45 ust. 2 p.a.s.c.).

W świetle dotychczasowych uwag kluczowe staje się ustalenie, jak rozumieć interes prawny, który ma uzasadniać wnioski o wydanie z rejestru odpisu aktu stanu cywilnego. Czy konieczność jego wykazania może rzeczywiście utrudniać uzyskanie określonych dokumentów przez powinowatych? Kwestii tej został poświęcony kolejny punkt rozważań.

5. INTERES PRAWNY W UZYSKANIU ODPISU AKTU STANU CYWILNEGO

Artykuł 45 ust. 1 p.a.s.c. w sposób ogólny stanowi o możliwości uzyskania odpisu aktu stanu cywilnego przez osobę, „która wykaże w tym interes prawny”. Choć przepis nie daje podstaw do różnicowania podejścia w odniesieniu do różnych kategorii osób „nieuprzywilejowanych”, objętych wymogiem wykazania interesu prawnego, to należy się zastanowić, czy jednak nie wchodzi tu w grę pewne sytuacje szczególne.

Przykładowo, pod rządami dekretu Prawo o aktach stanu cywilnego z 1955 r. oraz ustawy z 1986 r. prezentowany był pogląd, zgodnie z którym w przypadku wniosku o wydanie skróconego odpisu aktu stanu cywilnego nie jest wymagane szczegółowe dowodzenie interesu prawnego. Wystarczyć miało jego uprawdopodobnienie³³. Stanowisko takie nawiązuje do rozróżnienia, jakie występowało na gruncie dekretu z 1945 r. Jak była o tym mowa, art. 37 p.a.s.c. z 1945 r. pozwalał uzyskać odpis skrócony bez jakichkolwiek dodatkowych przesłanek. Sugestia łagodniejszego podejścia w przypadku odpisów skróconych wydaje się podyktowana faktem, że liczba danych zawarta w takim odpisie jest ograniczona w porównaniu z odpisem pełnym³⁴. Współcześnie

³³ Tak, na gruncie art. 71 p.a.s.c. z 1955 r. – J. LITWIN, *Prawo...*, s. 579, oraz na gruncie art. 83 p.a.s.c. z 1986 r. – E. PACHNIEWSKA, [w:] *Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2009, s. 249, pkt 5.

³⁴ Jak wynika z art. 44 ust. 2 i 3 obecnie obowiązującej ustawy, odpis pełny stanowi dosłowne powtórzenie treści aktu stanu cywilnego oraz treści dołączonych wzmianek dodatkowych, natomiast odpis skrócony zawiera treść aktu stanu cywilnego

jednak, biorąc pod uwagę przepisy o ochronie danych osobowych, pogląd ten jest trudny do obrony. Także odpis skrócony zawiera bowiem wrażliwe dane osobowe podlegające ochronie. Należą do nich w szczególności imię i nazwisko, data i miejsce urodzenia, a także imiona i nazwiska rodziców, a w przypadku odpisów aktów małżeństwa i zgonu inne jeszcze dane³⁵.

Gdyby przeprowadzać obecnie jakieś rozróżnienie w odniesieniu do osób „nieuprzywilejowanych” ubiegających się o wydanie odpisu aktu stanu cywilnego, to powinno mieć ono raczej charakter podmiotowy. W szczególności na ocenę interesu prawnego może wpływać okoliczność, że mamy do czynienia z osobą należącą do rodziny zainteresowanego, a nie z osobą zupełnie obcą. Jak się wydaje, na odrębne potraktowanie zasługuje zwłaszcza grupa powinowatych. Jest tak ze względu na występującą tu więź rodzinną oraz dużą liczbę potencjalnych przypadków, w których osobom tym może być potrzebny określony dokument z rejestru stanu cywilnego. Naturalnie nie można zupełnie zwolnić powinowatych z obowiązku wskazania interesu prawnego, gdyż obowiązek ten wynika wprost z ustawy (art. 45 ust. 1 p.a.s.c.). Można jednak postulować, by ocena w tym zakresie nie była zbyt rygorystyczna. Praktyka obrotu wskazuje, że w odniesieniu do tej grupy osób, przy bliskim stopniu powinowactwa, da się mówić o istnieniu domniemania faktycznego, iż posiadają one odpowiedni interes w uzyskaniu dokumentu. Stąd też, zdaniem autora, w tym właśnie przypadku za wystarczające należy uznać uprawdopodobnienie interesu prawnego bez konieczności jego szczegółowego dowodzenia.

Gdy chodzi o samo pojęcie interesu prawnego, o którym najpierw stanowił art. 83 ust. 2 p.a.s.c. z 1986 r., a obecnie art. 45 ust. 1 p.a.s.c., to nie posiada ono definicji legalnej³⁶. Kwestia ta była jednak przedmiotem

uwzględniającą treść dołączonych wzmianek dodatkowych. Następnie, art. 48 p.a.s.c. precyzuje elementy odpisów skróconych w odniesieniu do poszczególnych typów aktów stanu cywilnego.

³⁵ Por. art. 48 p.a.s.c.

³⁶ W piśmiennictwie krytykuje się niedookreślony charakter tego pojęcia, wskazując na nieporozumienia związane z jego wykładnią, por. P. KASPRZYK, *op. cit.*, s. 114-115 i powołana tam literatura.

licznych wypowiedzi doktryny i orzecznictwa³⁷. W tym miejscu wystarczy przywołać tylko niektóre z nich. Przykładowo, w uzasadnieniu wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gliwicach z 17 listopada 2010 r.³⁸ można przeczytać, że pojęcie interesu prawnego „odnosi się do związku między sferą indywidualnych praw i obowiązków określonego podmiotu a sprawą, w której może nastąpić konkretyzacja tych praw i obowiązków. Jego podstawą mogą być wszystkie normy, istniejące w obowiązującym stanie prawnym, w oparciu o które można wywieść obowiązek uzyskania informacji znajdujących się w aktach stanu cywilnego. Podkreślenia wymaga, że konkretyzacja ta nie musi następować wyłącznie w postępowaniu administracyjnym, ale również w innych postępowaniach, w tym w postępowaniu cywilnym”. Z kolei w wyroku z 14 sierpnia 2013 r., Wojewódzki Sąd Administracyjny w Poznaniu³⁹, odwołując się do dorobku sądownictwa administracyjnego, przypomniał, że: „Pojęcie interesu prawnego może być rozumiane wyłącznie jako obiektywna, czyli rzeczywiście istniejąca potrzeba ochrony prawnej. Interes ten musi być osobisty, własny, indywidualny i konkretny, dający się obiektywnie stwierdzić oraz aktualny, a nie ewentualny. [...] Nie może to być interes tylko przewidywany w przyszłości ani hipotetyczny”. Choć powyższe rozstrzygnięcia zapadły pod rządami Prawa o aktach stanu cywilnego z 1986 r., to zachowują aktualność i są powoływane przez komentatorów wypowiadających się w aktualnym stanie prawnym⁴⁰. Jeśli zaś szukać orzeczeń wydanych na podstawie art. 45 obecnie obowiązującej ustawy, to warto przywołać wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Szczecinie z 23 maja 2019 r.⁴¹

³⁷ Należy też pamiętać o wypowiedziach orzecznictwa na gruncie art. 46 ust. 2 pkt 1 ustawy z 24 września 2010 r. o ewidencji ludności (tekst jedn. Dz. U. z 2019 r. poz. 1397), gdzie przesłanka interesu prawnego pełni podobną funkcję, bo ogranicza dostęp do danych z rejestru PESEL. Z większą ostrożnością należy natomiast podchodzić do komentarzy dotyczących art. 28 k.p.a., w którym pojęcie interesu prawnego posłużyło ustawodawcy do zdefiniowania strony postępowania administracyjnego.

³⁸ II SA/Gl 644/10.

³⁹ IV SA/Po 519/13.

⁴⁰ Por. K. TOMASZEWSKA, *op. cit.*, s. 17, gdzie przywołano także niektóre wypowiedzi doktryny.

⁴¹ II SA/Sz 343/19.

Pojawiające się w nim stwierdzenia stanowią w dużej mierze powtórzenie też zawartych w cytowanych wcześniej judykatach. Jak można przeczytać w uzasadnieniu: „Interes prawny musi być interesem własnym, osobistym, indywidualnym danego podmiotu i mieć charakter realny, to jest istnieć aktualnie, a nie hipotetycznie oraz pozostawać w bezpośrednim związku z przedmiotem sprawy administracyjnej. O tym, czy w konkretnej sprawie dany podmiot ma interes prawny, decydują przepisy prawa materialnego nie tylko z zakresu prawa administracyjnego, ale również z zakresu np. stosunków cywilnych”.

Wszystkie powyższe cytaty, zmierzające do wyjaśnienia istoty interesu prawnego, zdają się prowadzić do wniosku, że w sygnalizowanych wcześniej przypadkach, dotyczących formalności spadkowych lub pogrzebowych, uzasadnienia nieobecności w pracy oraz załatwiania spraw małoletnich pasierbów, powinny wyzwać z pewnością posiada wystarczający interes. Są to bowiem odpowiednio skonkretyzowane sytuacje, w których każdorazowo istnieje norma prawa materialnego, wymagająca udowodnienia określonych okoliczności (zgonu lub urodzenia) odnotowywanych w rejestrze stanu cywilnego. Jak przy tym wynika z art. 3 p.a.s.c., wykazanie tej okoliczności może się formalnie dokonać tylko za pomocą dowodu wyłącznego, jakim jest odpis aktu stanu cywilnego.

Dotychczasowe wnioski prowadzą jednak do serii dodatkowych pytań o wymiarze ściśle praktycznym. Należy rozważyć, w jaki sposób wnioskodawca ma się wylegitymować interesem prawnym. Czy niezbędne jest wykazanie, że wszczął już określone postępowanie (np. spadkowe) i został formalnie wezwany do przedstawienia określonego dokumentu, albo że złożył pismo usprawiedliwiające nieobecność w pracy ze względu na śmierć powinowatego, a pracodawca domaga się aktu zgonu? Czy wystarczy raczej, by we wniosku do kierownika USC powołać przepisy prawa materialnego, z których wynika, że wnioskodawca ma potrzebę skorzystania z określonego odpisu? A może trzeba tylko generalnie przywołać cel, dla którego dokument jest potrzebny, wskazując, że jest nim na przykład postępowanie spadkowe lub usprawiedliwienie nieobecności w pracy.

Wydaje się, że odpowiedzi na powyższe pytania nie będą jednolite i mogą zależeć właśnie od tego, czy z wnioskiem występuje osoba

postronna czy powinowaty. Przykładowo w powoływanym już wyroku z 23 maja 2019 r. Wojewódzki Sąd Administracyjny w Szczecinie stwierdził, że: „Zamiar zainicjowania postępowania sądowego nie wypełnia istotnych elementów, na jakich oparty jest interes prawny. Nie jest to bowiem interes aktualny obiektywnie istniejący i konkretny”. W rozważanej sprawie chodziło o wniosek wierzyciela (osoby prawnej), który domagał się wydania mu odpisu aktu urodzenia dziecka spadkodawcy. Spadkodawca ten był dłużnikiem wnioskodawcy. W uzasadnieniu wskazano, że sam fakt, iż wierzyciel chce ustalić, od kogo ma się domagać zapłaty po śmierci dłużnika, nie upoważnia go do otrzymania aktów urodzenia wszystkich potencjalnych spadkobierców. Stwierdzając brak interesu prawnego, skład orzekający słusznie zastrzegł jednak, że w podobnych sprawach „zawsze należy badać [...] okoliczności danego przypadku”. Gdyby bowiem chodziło o odpis aktu zgonu samego dłużnika, po którym wierzyciel chce ustalić następstwo prawne, składając wniosek o stwierdzenie nabycia spadku, to najprawdopodobniej istnienie interesu prawnego by potwierdzono.

Wracając jednak do głównego tematu opracowania, w świetle przywołanego przed chwilą rozstrzygnięcia nasuwa się stwierdzenie, że urzędnik stanu cywilnego może i powinien wymagać więcej od podmiotów nienależących do rodziny niż od powinowatych. Jeżeli sama relacja powinowactwa zostanie pozytywnie zweryfikowana, co dokona się z urzędu przez sprawdzenie danych wnioskodawcy w rejestrze stanu cywilnego lub w rejestrze PESEL, za wystarczające należy uznać uprawdopodobnienie interesu prawnego. Może ono w szczególności polegać na przytoczeniu we wniosku kontekstu sprawy, dla której potrzebny jest odpis z rejestru, na przykład przez wskazanie, że chodzi o sprawę spadkową. Nawet brak powołania konkretnego przepisu prawa materialnego przez wnioskodawcę nie powinien być przeszkodą, jeżeli istnienie takiego przepisu nie budzi wątpliwości⁴².

⁴² Od interesu prawnego należy bowiem odróżnić interes faktyczny, rozumiany jako sytuacja, w której dany podmiot jest wprawdzie bezpośrednio zainteresowany osiągnięciem określonego skutku, ale nie potrafi tego zainteresowania poprzeć przepisami prawa; por. M. GAFFKE, [w:] *'Vademecum' kierownika urzędu stanu cywilnego*, Warszawa 2019, s. 215–216.

W formularzach wniosków o wydanie odpisu aktu, dostępnych na platformie ePUAP oraz na stronach urzędów stanu cywilnego⁴³, obok innych elementów przewidziano takie rubryki, jak „cel ubiegania się o odpis stanu cywilnego” oraz „uzasadnienie wniosku”. W przypadku powinowatych w rubrykach tych wystarczy, jak się zdaje, odpowiednio przedstawić charakter sprawy, zaznaczając, że chodzi na przykład o postępowanie spadkowe lub o usprawiedliwienie nieobecności w pracy w związku ze śmiercią członka rodziny. Nie należy domagać się od wnioskodawców dodatkowych załączników ani też wzywać ich – bez wyraźnej potrzeby – do składania wyjaśnień. Dotyczy to zwłaszcza wniosków o wydanie odpisu skróconego. Gdy bowiem chodzi o odpisy zupełne, wnioskodawca powinien dokładniej uzasadnić, dlaczego potrzebny mu jest dokument zawierający „dosłowne powtórzenie treści aktu stanu cywilnego oraz treści dołączonych wzmianek dodatkowych” (por. art. 44 ust. 2 p.a.s.c.).

Uzasadniając prezentowane tu liberalne stanowisko, należy podnieść, że w przypadku osób powinowatych ryzyko nadużycia uprawnienia do uzyskania odpisu z rejestru stanu cywilnego jest niewielkie (ryzyko takie istnieje zresztą także w przypadku bliskich krewnych). W zdecydowanej większości przypadków powinowaci mają oczywisty interes prawny uzasadniający złożony wniosek. Dlatego też rygorystyczna wykładnia przepisów i domaganie się od nich dodatkowych dokumentów nie jest potrzebne. Mogłoby to stanowić przeszkodę w załatwieniu sprawy, prowadząc do niepotrzebnego wydłużenia postępowania. Przyjmując, że w rozważanym przypadku wydanie odpisu aktu stanu cywilnego nie wymaga zbierania dowodów, informacji lub wyjaśnień, wniosek powinien być załatwiony niezwłocznie (art. 12 § 2 k.p.a.)⁴⁴.

⁴³ Por. np. formularze dostępne na warszawskiej stronie <https://bit.ly/zp2020-4-4> (dostęp 28 marca 2020 r.).

⁴⁴ Por. K. GONDREK, A. USTOWSKA, *op. cit.*, komentarz do art. 83 p.a.s.c. z 1986 r., pkt 7, s. 336.

6. PODSUMOWANIE

Wszystkie dotychczasowe uwagi pozwalają przejść do ostatecznego wniosku. Mimo braku odrębnego potraktowania powinowatych w treści art. 45 p.a.s.c., grupa ta zasługuje na łagodniejsze podejście. Wprawdzie brzmienie art. 45 ust. 1 p.a.s.c. nie pozostawia wątpliwości, że powinowaci muszą posiadać interes prawny w uzyskaniu odpisu aktu stanu cywilnego, to jednak wymóg wykazania wspomnianego interesu nie może być traktowany rygorystycznie.

Praktyka urzędów stanu cywilnego nie powinna abstrahować od potrzeb obrotu ani lekceważyć rzeczywistości społecznej, która przekonuje o bliskości więzi wynikających z powinowactwa. Dlatego wystarczające wydaje się, aby we wniosku o wydanie z rejestru odpisu aktu stanu cywilnego (zwłaszcza odpisu skróconego) tylko ogólnie wskazać powód, który uzasadnia posłużenie się wnioskowanym dokumentem. Poza przypadkami, w których nie podano żadnego celu lub w których urzędnik stanu cywilnego ma uzasadnione wątpliwości, czy dany cel znajduje legitymacje w obowiązujących przepisach, nie należy wymagać od wnioskodawcy (powinowatego) dodatkowych wyjaśnień lub dokumentów. Co do zasady można bowiem bezpiecznie założyć, że wykorzysta on uzyskany dokument w sposób zgodny z prawem.

ZASADA OGRANICZONEJ JAWNOŚCI REJESTRU STANU CYWILNEGO A UZYSKIWANIE ODPISÓW AKTÓW STANU CYWILNEGO PRZEZ POWINOWATYCH

Streszczenie

Prawo o aktach stanu cywilnego z 2014 r. przewiduje ograniczoną jawność formalną rejestru stanu cywilnego. Wśród osób uprzywilejowanych, które nie muszą spełniać dodatkowych przesłanek otrzymania odpisu aktu stanu cywilnego dotyczącego innej osoby, ustawa nie wymienia powinowatych, ale jedynie małżonka i pewną grupę najbliższych krewnych. W praktyce natomiast powinowaci dość często występują o wydanie odpisu aktu osoby, z którą łączy ich więź powinowactwa.

Dotyczy to zwłaszcza odpisu aktu zgonu, który może być potrzebny w różnych sprawach. Brzmienie art. 45 ust. 1 p.a.s.c. prowadzi do wniosku, że powinowaci, tak jak inne osoby postronne, muszą wykazać interes prawny w uzyskaniu odpisu aktu stanu cywilnego. Autor przekonuje jednak, że przynależność do rodziny osoby, o której akt chodzi, oraz mnogość przypadków, w których powinowaci mogą potrzebować danego dokumentu, powinny wpływać na przyjęcie mniej rygorystycznych wymagań co do wykazania interesu prawnego. Interes taki można zwykle domniemywać. Dlatego też wystarczające wydaje się ogólne wskazanie wiarygodnego powodu, uzasadniającego wniosek o wydanie odpisu aktu, bez konieczności składania szczegółowych wyjaśnień i przedstawiania dodatkowych dokumentów.

THE PRINCIPLE OF LIMITED ACCESS TO THE POLISH CIVIL STATUS REGISTER AND ACCESS TO CIVIL STATUS RECORDS FOR AFFINES

Summary

The Polish Civil Registry Act of 2014 (*Ustawa Prawo o aktach stanu cywilnego z 2014 r.*) provides for a limited scope of access to the civil status register. The Act does not mention persons related by kinship in the list of applicants who do not have to meet additional conditions to receive transcripts from another person's records in the civil register. The only relatives on this list are the subject's spouse and a limited number of his/her blood relatives. In practice, however, in-laws often apply for a transcript from the registry. This happens especially with death certificates, which people may need in various situations. The wording of Art. 45 Item 1 of the Act leads to the conclusion that in-laws must prove that they have a legal interest in obtaining the transcript. The argument put forward in this paper is that kinship and the multitude of situations in which a transcript may be needed should justify a less stringent approach to the legal interest of in-laws. Usually such an interest may be presumed. Therefore, it should be enough for an in-law to give a plausible reason for his/her application for a transcript from the register without having to submit a detailed explanation or providing additional documents.

Słowa kluczowe: powinowactwo; rejestr stanu cywilnego; akty stanu cywilnego; interes prawny.

Keywords: kinship; civil status register; civil status records; legal interest.

Bibliografia

- BORYSIAK W., *Dziedziczenie ustawowe w świetle nowelizacji Kodeksu cywilnego*, «Przeгляд Sądowy» 2/2011, s. 39-68.
- CZAJKOWSKA A., PACHNIEWSKA E., *Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2009.
- GAFFKE A., GAFFKE M., *'Vademecum' kierownika urzędu stanu cywilnego*, Warszawa 2019.
- GONDOREK K., USTOWSKA A., *Prawo o aktach stanu cywilnego z komentarzem*, Warszawa 1991.
- JANCEWICZ Z., *Skutki prawne powinowactwa w prawie polskim*, Lublin 2018.
- JĘDREJEK G., *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2017.
- KASPRZYK P., *Wydawanie odpisów aktów stanu cywilnego i zaświadczeń w nowej ustawie – Prawo o aktach stanu cywilnego*, «Metryka» 2/2015, s. 111-118.
- Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. T. SOKOŁOWSKI, H. DOLECKI, Warszawa 2013.
- Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. J. WIERCIEŃSKI, Warszawa 2014
- LITWIN J., *Jawność formalna ksiąg wieczystych i innych ksiąg publicznych w prawie polskim*, «Demokratyczny Przegląd Prawniczy» 3.5/1947, s. 27-32.
- LITWIN J., *Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz*, Warszawa 1961.
- Prawo administracyjne materialne*, red. Z. DUNIEWSKA, B. JAWORSKA-DĘBSKA, E. OLEJNICZAK-SZAŁOWSKA, M. STAHL, Warszawa 2016.
- TOMASZEWSKA K., *Zasada pełnej i ograniczonej dostępności do CRASC*, «Przeгляд Prawa Publicznego» 2/2018, s. 9-20.
- ŻUKOWSKI W., *Projektowana nowelizacja przepisów regulujących dziedziczenie ustawowe*, «Kwartalnik Prawa Prywatnego» 1/2008, s. 257-270.